

56

Ռ. ԱՍԱՍԵԱՆ

ՓՈՒՔԻՒԿ ՀԵՐՈՍԵ

Թրքահայ կեանքի անունած

1911

ԵԻԴՈՎԻԱ

(3. հրատարակում)

Հեղինակ
160

Kruz křesťanství unliminová

M. - S.
P. ...
M. ...
P. ...

1777

359
(39) 160-2014

20Ը

Սիրելի ուսուցիչ

ՏԵԱՐ

ՅՈՎՀԱՆԻԿ ԱՐՍՆԱՆԵԱՆԻ

Հեղինակը

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Դողդոջ ֆայլերով կիցնեմ հրապարակ ներկայ փայակը հրատարակելու միակ փափաքով :

Ձեռն յառակնիր պարծենալու քե՛
Հայ — Իրականության ծառայություն
նր կը մասնացանեմ այսու . երբեք յու
նիմ այդ սրժանիքը՝ որ ֆլյերու միայն
յառուկ է :

Կրսեմ քե՛ ամեն փափաք իր ֆաղ
րությունը ունի . երբ առջգ է այս ու
րեմն արդարացած կը գտնեմ իմ յան
դուզն ձեռնարկ — ծնունդ պատանե
կան անունդ իղձի :

Այս անկեղծ խոստովանությունս
յուսմ կարժանանայ Պատ . Բենա
դասներու ներողամտության :

1 Ապրիլ 911

Եղոկիս

Հեղինակը

Տ 2004

ՓՈՔՐԻԿ ՀԵՐՈՍԸ

ՓԼՈՒՆԻՆ : Ա

Խարրերթի հաճանգին **Կ** . գիւղէն , երկու
երկրաստարգրներ 1908 թուականին Ակն պիտի
երթային գործ մը որոնելու հպատակաւ :

Աստեցմէ մին հագիւ 17 տարու էր իսկ
միւսը 19 :

Բաղդախնդիր երկրաստարգրները , կը մտա-
դրեն , առտու կանուխ , արշալոյսը ծագելէն ա-
սաջ , ճամբայ կնիւի : Գիշերուան ճիշտ ժամը
7 ին (ալա - թուրքա) կը հաւաքուին իրենց
մէջ ժամադրուած վայրը . մի քիչ խտակցեցնէն
վերջ սեղանի . պատարատ ըլլալով՝ կ'ընթերեն . յե-
տոյ պէտք եղած ճամբու պաշարը առնելով՝
ըստառու մի հրաժեշտը կուտան իրենց ծնողաց
և կ'ընեն ճամբայ :

Մայիսի զարնանային , գեղեցիկ ու պայ-
ծառ կաղաքի օդով արշալոյս մը սկսած
էր ծայր տալ , մանաւանդ ընտրեան զարթ-

նուժի աստիճանները՝ անտառներն ու հովիտները իրենց կանաչ գգեհուններով՝ բնութեան զարդը կը կազմէին . գոյնզգոյն ծաղիկներ իրենց ալլա-
րուրումներով՝ հիասքանչ վաղ մը կուտան զե-
ղեցիկ բնութեան . տեսակ տեսակ սիրուն խո-
չուններ ճիւղէ ի ճիւղ թռչաներով՝ կը ճռուողեն
էր դալարներն , հիացում , ցնծութիւն , բարութիւն
ներշնչելով բնակիչներն . անոր մէջ զեղեցիկու-
թեան ճաշակը ներացնելով հանդերձ զէջ ի վր-
անմը ձգտելու իղձն ալ կը զօրացնեն :

Ահաւասիկ այսօրիսի առաւօտ մ'էր որ ,
սոյն երկու երիտասարդները լուռ ու մունջ կը
ճամբորդէն զէջի Ակն . իրենց ազադայ մը չի-
նելու զեղեցիկ յոյսերով առի , բայց բնառ չէին
մտածէր թէ արդեօք տխուր յաջողին :

Այսպէս բուսական մամանակ յառաջանա-
լով , հասան քրդական մի քանի գիւղեր , որոց
միայն աքաղաղներուն կուկուրկուռն , ծառե-
րուն խշխշոցը և հովին սուլումը կը լսուէր .
մի քանի մղոն ևս յառաջանալով , հասան Եփ-
րատի ճիւղերէն մէկուն ափունքը , որ խոհա-
չելով կ'ընթանար իր կռառգի ու արխանտ ա-
լիքներով , որոց տխուր խառնուէր քիչ վերջ

անմեղի մը արիւնն ալ :

Արեւ լեռներու գագաթէն հսկայաքայլ
բարձրանալով սկսած էր իր ոսկեգոյն ճառ-
գալթները ափով ու տարածել բուրբնաւէտ
զարունակ ընդերքեղալ երկրին վրայ . երկու
անմեղ ճանապարհորդները տեսնելով Աստուա-
ծային այս հիասքանչ պարգևը գմայլումով կը
ղիտէին պարզուած տեսարանը և չէին յագե-
նար , մաախոհ ու անշարժ երևոյթով սեւեռե-
լու իրենց նայուածքը շիւղի մը ծայրէն կախ-
ուած մի կաթիլ ցօլկն , որի մէջն անդրադառ-
նալով Արեգական ճաճանչները կարկնհանի մը
երևոյթի կուտային անոր :

Մերթ կը խօսէին , մերթ կ'երգէին յա-
փշտակուած և երբեմն ալ լուռութեամբ կը տիրէր
երկուքին մէջ :

Քիչ վերջ կը մտնէ խորունկ ձոր մը ,
որ չընդատուած էր համակ վիթխարի , դա-
բաւոր մայրի ու կաղնիի ծառերով :

Այս տեսարանը անհաճօյ երեցաւ երի-
տասարդներուն , որոնք մեռելային լուծեան
մը մէջ սկսած արհաւիրք ու սոսկում ունենալ :

Յառաջացան սակայն արհամարհելով զի-

րենք պաշարող սարսափը և վերջապէս կրցին անվտանգ դուրս ելնել այս տխրատեսիլ ու վրտանդաւոր ձորէն : Եւ ահա կրկին երեցաւ Եփրատը , որ սուբալով դուրս կ'երնէր անտառի մը մէջէն . հազիւ թէ դուրս ելած էին ձորէն , յանկարծ հրացանի պայթում մը լսուեցաւ , երիտասարդները կանգ առին յանկարծ սարսափահար . շուարած էին այս անակնկալ պատահարէն և կ'ունկնդրէին ձայնին շուտով կողմը . և ահա հրացանի երկրորդ պայթում մը , բռն մ բռն , որուն կը յաջորդէ երրորդ մ'ալ :

Անխորձ ճամբորդները քարացած էին ձորին առջև , շատ չ'տեսնեց և ահա նշմարեցին երկու ձիաւորներու ստուերներ , որոնք զէպի իրենց կը յառաջանային . այլ ևս կատկած չի մնաց , զիւրութեամբ կրցին գուշակել թէ՛ անոնք էին քիւրտ աւազակներ :

Անմիկնկնի էր այս պահուն զգացած ստակումին , սահայն Յակոբ լռածնց կորոնցներու պողարինութիւնը , խզեց լռութիւնը և ըսաւ ընկերին .

— Ի՞նչ պէտք է ընել կարօ . զէպի մեզ կուգան , պէտք է անխղճօրէն սպաննուիլ առանց բան

մը կարենալ ընելու :

— Պէտք է փախչիլ պատասխանեց Կարօ կըտրուկ չեղածով մը :

— փախչիլ , միտնաց Յակոբ , բայց ո՞ւր , քանի որ չունինք ոչ զէնք և ոչ ձի . իսկ անոնք զինուած են շէշեա՛ւէ հրացաններով և ունին իրենց տակ արագնայ ձիեր :

Ուրեմն ի՞նչ ընենք , քանի որ չունինք վերկուրթեան սր և է միջոց :

— Սպասենք թէրես մեզի հարուստ կարծելով կողադուր միայն ուզեն , ըսաւ Յակոբ ախուր համակերպութեամբ :

— Յակո՛ւր , Յակո՛ւր , ի՞նչ կըսես . դու չե՞ս գիտեր քիւրտին ինչ տեսակ արարած մ'ըլլալը . կը մոռնա՞ս թէ՛ անիկալ մեր անհաշաթ թշնամին է . թշնամի մեր կեանքին , պատուոյն և մեր ստացուածքին . եթէ այսպէս գլուխ ծռենք անոնց առջև , թէրես . . . :

— Թէրես ի՞նչ , գոչեց Յակոբ , սրտաձայն :

— Մեզ կ'սպաննեն անգթարար ու մեր մարմինը Եփրատի յորձանքներուն մէջ կը խաղեն :

— Մի արտասանեք այդ ստակալի բառը , ընկեր , մի արթնցներ ախուր յիշատակներս :

թէպետե կ'արհամարհեմ մահը , ինձ համար
նշանակութիւն չունի այն , սակայն ունիմ ծը-
նող մը , մայր մը անօգնական , որ միայն իմ
խնամքիս կը կարօտի , այս մտածումս է որ զիս
կ'ահաբեկէ :

Խեղճ Յակոբ թէեւ աներկիւղ կը ցուցնէր
ինքզինք մահուան առջև , բայց միևնույն ժա-
մանակ տաղնաւորներով պաշարուած էր , ահա-
ւոր ճգնաժամի մի մէջ կը գտնուէր . միակ մը-
տածումը որ կը յուզէր զինքը , սա էր . ի՞նչ
ստեղծի է մեռնիլ ծաղիկ հասակին մէջ , և եթէ
զիճակուած էր իրեն այս բաղդը ի՞նչ պիտի ըլ-
լար իր խեղճ մայրը :

Այս ախտը մտածումը որ փայլակի մը
արագութեամբ անցաւ Յակոբի մտքէն , խից
անոր աչքերէն արցունքի երկու խոշոր կաթիլ-
ներ և խուլ հեծկտանք մը քամեց տարարազդ
երիտասարդիս մարմինը :

Վայրկեանները կը սահէին սակայն . փր-
կարար գիրք մը ընտրել պէտք էր իրենց հա-
մար . աւելը տափարակ էր . ոչ մէջ ժայռ , ոչ
մէկ ծառ՝ որ գէթ սպաստանէին ետին . քանի
մը վայրկեանէն ձիաւորները իրենց քով հա-

սած պիտի ըլլային արդէն . երկու երիտասարդ-
ները սկսան զէպ 'ի ձորը վազել խելակորոյս .
այս փորձն ալ անարդիւն եղաւ , վառնդի ա-
հա անկւ ձայն մը՝ որ չաճիթի մը պէս հասաւ
իրենց տէնիւնին . « կեցէք » . խեղճերը կանգ
առին սարափահար և ետին գտնաւորով տե-
սան երկու արիւնտուշտ ու վրիթիարի քիւրտեր ,
զինուած յատից ցլլուխ :

Այլ ես հնար չէր քայլ մ'եւս առնել , այլ
համբերատար ազուով սպասել վաղճանին ու
յանձնուիլ ճակատադրին :

— Ո՞վ էք դուք , գոռաց ձիաւորներէն մէկը ,
խոսպոտ ձայնով :

— Խարըրդցի Հայեր ենք , որատասխանեց
կարօ աներկիւղ :

— Վայ եղիտ , մոռնիկ քիւրտը , ու կտտա-
ղութենէն կրակ կտրած հանեց սուրը պատ-
եանէն և ահակի հարուածով մը երկուքի բաժ-
նեց տարարազդ կարօի դանդը . զո՞ր թաւա-
լեցաւ գետին արիւնյուսպ , և մահը վայրկե-
անակն եղաւ :

Յակոբ ստիկումէն քարացած մնացեր էր
— Սատկէ՛ այդպէս , կեաւուն , պոռաց մար-

դասական աւագակը . ալ հերիք զբաղեցանք
 ձեր անօրէն Ազգով , հերիք օգը սպականե-
 ցիք ձեր ազատաշունչ երգերովը , և մեր հայ-
 բերուն ու պապերուն արիւնովը վաստկուած
 երկրին ալ աչք կը տնկէք , Հայաստան պո-
 ռայով ու շան պէս ոռնայով . դուք մեր գերին
 էք , իրաւունք ունինք մեր քմահաճօյքին ծա-
 ռայեցնել Ձեզ . Ձեզի համար չ'կայ Ազատու-
 թիւն , դուք անհաւատներ էք , եթէ խաղա-
 զութիւն գտնել կուզէք , պէտք է որ ուրա-
 նաք ձեր պիղծ կրօնքը և ընդունիք մեր սուրբ
 հաւատքը . այն ատեն մեզի պէս ազատ և
 հանգիստ կ'ըլլաք :

Խեղճ Յակոբ արձանացած կը մնար ,
 տեսնողը պիտի կարծէր թէ՛ խորին ուշադը-
 րութեամբ մտիկ կընէ պոռտախօս ատենա-
 բանին քարոզը . մինչդեռ սնդիկա աչքին առջև
 խոշտանդուած անբաղդ ընկերին վրայ սեւե-
 ոած էր նայուածքը . մարդախոյոչ գազանի
 մը ձեռքով քործուած վայրագ սպանութեան
 մը ահուկի տեսիլը անզգայացուցած էր զինքը :

Շանթահարուած կռճղի մը պէս գամ-
 ուած էր կայնած տեղը . կը չնէր , կ'ապրէր

բայց ոչ այնպէս , ինչ զէս կ'ապրի մէկը լիա-
 շունչ . մէկ խօսքով , կենդանի մեռեալ մ'էր
 խեղճ աղան :

Վայրագ ոճրագործը մէկ երկու խօսք
 փոխանակեց քիւրա ընկերին հետ , թէպիտե
 երկուքն ալ քիւրտօրէն կը խօսէին , սակայն
 Յակոբ այդ լեզուին մի քիչ ծանօթ ըլլալուն
 հասկցաւ որ սպաննուած ընկերը գետաժոյնը
 նկէ կուզէր , և անոր մարմինը յանձնել եփ-
 րատայ ալիքներուն . խառնել անոր արիւնը
 հազարաւոր հայերու արիւնով ներկուած չու-
 րին և թաղել զայն դարերու գազանիքները
 պարածածկող ամենակուլ անդունդին յատակը :

Չարհուրեցաւ Յակոբ ծրագրուած խոր-
 հուրդէն որ ծնունդ կ'առնէր սև հողի երկու
 զազաններու մտքին մէջ :

Չիաւոր քիւրտերը իջան իրենց ձիւրէն
 վար , այն որ լոկ ականատէս եղած էր Կարօի
 սպանութեան , հեռացաւ , անչուշա մեծկակ
 քար մը գտնել ու բերելու նպատակաւ . առ-
 պարէզին վրայ միայն երկուքը մնացին ,
 — Քիչ վերջ քու հաշուդ ալ կը լինցնեմ , ը-
 սու մարդասպանը . եթէ կրկին յամառիս իմ

առաջարկս ընդունելու, քու վիճակդ ալ այս է. ուրեմն խորհէ և առանց ժամանակ կորսնցնելու ընդունէ որ ապրիս :

Այս ըսելէն վերջ ձին տարաւ կապելու քսան քայլ անդին գտնուող ծառի մը, ընկերին ձին դիակին քով էր :

Յակոբի մտքէն խորհուրդ մ'անցաւ յանկարծ. թէպետեւ ծայրայեղ ու վտանգաւոր էր այս ծրագիրը, բայց միևնոյն առեւն փրկութեան տարբեր միջոց չ'կար, կամ պէտք էր մեռնիլ և կամ փախչելով ազատիլ, եթէ կրր նար. ուստի առանց վայրկեան մ'իսկ կորսնցնելու, քիւրտին հեռանալը պատէ՛հ առիթ նկատելով խոյացաւ ձիուն քով և ցատկեց վրան. քիւրտը չ'տեսաւ այս շարժումը. Յակոբ ձիուն վրայ հեծնին ու մտրակելը մէկ բըռաւ. ձին սուրաց դէպ 'ի ձորը. խարազանին շատախնդր արթնցուց ձին ծառին կապելու գրազող քիւրտը, որ գլուխը տնկելով հասկըցաւ խկոյն թէ՛ որտէ կը փախչէր ձեռքէն : — Վա՛յ, կեաւուռ օղլու կեաւուռ, մեռնից աւազակը, կը փախչիս, հէ՞. հիմա կը տեսնեմք. ըսելն ու ձիուն վրայ ցատկելը մէկ և

դաւ. հաղիւ. թէ՛ հարիւր քայլ յառաջացած էր, յանկարծ կանգ առաւ :

— Անէ՛ծք, գոչեց, հրացանս մոռցայ... ուղեց ետ դառնալ խկոյն. բայց վարանեցաւ, խորհեցաւ որ երթալ ու գալու պարագային թէրևս զոհը շատ հեռացած լլլար և գուցէ բոլորովին թոցնէր ձեռքէն. ուստի գլուխը շարժելով՝ ըսաւ. « ո՛չ, ետ դառնալ չ'ըլլար, բաւական է որ ասորճանալներս քովս են. ասոնք ալ հերիք են անգոր ու վախկոտ հայ լակոտ մը սատկեցնելու : »

Ուստի մարակեց ձին և արշաւանքը սկսաւ. Հալածողն ու հալածւող շատ ու շատ հեռացած էին իրարմէ, ազատութիւնը անվրէժ էր Յակոբի, եթէ դժբաղդարար քիւրտին ձին աւելի արագնիթաց չ'ըլլար. Յակոբ զգացած էր այս պարագան և վտանգի պատահականութեան պահուն ինքնապաշտպանութեան միջոցը խորհած ու կարգադրած էր :

Ձխաբշաւի օրերու յատուկ քառասունակ վազքով բաւական առեւն զիրար հետապնդելէ վերջ՝ Յակոբ նշմարեց որ քիւրտը մօտեցած է իրեն, և արդարեւ աւազակը վստահ լւր

որսը ձեռք ձգելուն սկսաւ գոռալ .

— Կեա՛վու՛ն , կը փախիս , հէ՛ . կը կարծես թէ՛ ձեռքէս պիտի կրնաս ազատիլ . այս ըսելով մէջքէն ասորճանակը հանեց ու պարպեց . Յակոբ մտրակեց ձին գէպ 'ի աջ , գնդակը վրիպեցաւ . կատա՛ւ թուրսը երկրորդ անգամ կրակեց , Յակոբ սուլակեցաւ ձիուն փորին տակը . հարուածը կուրծքին ուղղուած էր . Յակոբ այս անգամ ալ ազատեցաւ , բայց զընգակը ձիուն ճակատին հանդիպելով խ'լճ կենդանին վրնջեց սոսկալի կերպով , տատանեցաւ ու թաւակեցաւ գետին .

— Ախ՛ եէզլիտ , պօռաց քիւրտը կատաղութեանէն փրփրելով և մերկացնել ուզեց սուրբ :

Յակոբ չ'թողուց անոր որ սուրբ հանձ պատեանէն . կայծակի արագութեամբ բարձրացուց ձեռքի գունտէ գաւազանը ու սոսկալի հարուած մը իջեցուց գլխուն . այն ատիճան ուժգին իջած էր հարուածը որ քիւրտը ունաց մատակ վագրի պէս , ձեռքը ճակատին տարաւ , և ձիուն վրայէն թաւաղվոր ինկաւ գետին . Յակոբ խոյացաւ վրան , խեց անոր մէջքէն երկսայրի դաշոյնը ու միեւջ ուղղակի

կոկորդը . քիւրտը երկրորդ անգամ ըլլալով երկար խոնտիւն մ'ունեցաւ , աչքերը գոցուեցան և մարմնական ցնցում մը վերջ տուաւ գոյութեանը :

Յակոբ գոհ էր , իր տարաբաղդ ընկերին վրէժը առած էր :

Աղատած էր մէկէն , կը մնար երկրորդ քիւրտը , որ թէրևս վերադառնալով անկենդան կարոյի քով և հոն ամայի տեսնելով կասկածէր ու հետազննել մտածէր :

Այս հաւանականութիւնը եթէ իրականանար , երկրորդ վտանգի մը առջև պիտի գտնէր ինքզինքը Յակոբ . որմէ զգուշանալու և խուսափելու միակ միջոցն էր հեռանալ ընդփոյթի ոճրին վայրէն . ուստի սուանց ժամանակ կորոնցնելու մօտեցաւ սոսկատեսիլ գիտկին քով ու անխռով սրտով մերկացուց զայն իր վէնքերէն . առաւ տորճանակները , սուրը և դաշոյնը , վառօդամանի ու կապարնէրը , չուղեց առնել ձին , կասկածելով որ գուցէ փախուտի միջոցին կը պատահի քիւրտերու , որոնք սպաննուած քիւրտին բարեկամ ըլլալով՝ ճանչնան ձին և այդպէսով գլխուն

նոր փորձանք մը կը պատահի . ճիշդ այս պահուն հետեւին ձայն մը լսուեցաւ, Յակոբ դուշակեց իսկոյն . անշուշտ քիւրափն ընկերն էր որ, իր ընկերին կը ձայնէր և զանի չ'գտնելով խուզարկելու ելած էր . անանալու ատեն չէր, պէտք էր խոյս տալ վառնագէն . թէպէտեւ այժմ բաւական զինուած էր ինքնապաշտպանուելու համար, բայց խոհեմութիւն չ'համարեց ճակատաբաց կանգնիլ ակներե վրասանգին առջև . ուստի փութաց մաղցիլ ձորին վերելքը, բարձրացաւ մինչև խիտ թուփ մը ետին, ու հոն սպաստանեցաւ :

Իրօք քիչ վերջ նշմարեց Յակոբ քիւրաք որ ոտնադով կը վազվզէր ու կը մօտենար ոճրին վայր :

Դարանակալ որսորդի մը ճարտարութեամբ ուղղեց Յակոբ քիւրաքն գրաւած ^{ապրճառնակ} ~~էնտէ~~ դէպի քիւրաք, սպասեց ինքնավրաստանութեամբ, բոտ որում կարող էր մէկ հարուածով գետին փռել զայն, եթէ փորձէր զիպուածով թուփին մօտենալ :

Որքան խղճամիտ էր գեղջուկ հայորդին, չէր ուզէր պարապ տեղը արիւն թափել, չէր

ուզէր ոճիր մը ևս գործել . թէև լաւ զիտէր թէ՛ անոնք որքան կատղած թշնամիներ էին Հայուն և ո՛ր աստիճան ծարաւի հայու արիւն խմելու :

Քիւրաք հե 'ի հե վազելով մօտեցած էր գետնատարած զիակին, սարսափահար կանգ կ'առնէ հոն, և ծռելով կը ճանչնայ իր ընկերը՝ կոկորդէն հոսած յորդահոս արեան մէջ գրեթէ անձանաչ, քիչ մ'անդին, անկենդան փուռած էր նաև իր սիրելի ձին :

Աննկարագրելի էր քիւրաքն զգացած յուզումն ու սարսափը . կը ծռի անդամ մ'ալ նայելու համար, այլ ևս կասկած չ'կար, իր ընկերն էր աչքին առջև . այն հսկայ գողիւթը՝ որ քիչ մ'առաջ մէկ հարուածով կըցած էր մարդու մը գանկը երկուքի բաժնի, և հիմա ինքն ալ անկենդան փուռած էր գետին . գլուխը ջախջախուած ու կոկորդը փողոտուած . անդգան յարոսատու կը բզկի, անգութը կը խշխշայ, անէծք, լուտանք, հայնուչ ձորը կ'արձագանքեն, մազերը կը փետէ և կատաղութենէն կը պատռէ զգետները, ոչ ոք կար իրեն ցաւակից, ոչ ոք՝ եղիւթ թիւնը պատմող իրեն,

ինչպէս ինկած էր իր ձին, ո՞վ էր անոր դա-
հիճը, ինչպէս եղած էր որ իր ձին կէյնար ու
լնկերին ձին հոն էր, կայնած՝ դիակին քով. ո՞վ
պիտի լուծէր այս գաղանիքը. խեղճ մարդը՝
ո՞ր մէկ կորուստին վրայ չ'ողբար :

Յակոբ թուրին ետէն կը գիտէր այս
տաճինը. հրճուանք կ'ըզար անոր հոգեկան տա-
ռապանքը գիտելով. հաղարտութիւն մը կ'ըզար
իր քաջութեան վրայ, գոհ էր սրտով ու հոգ-
ւով, որովհետեւ եթէ կորուսած էր իր մէկ վա-
ղևաթի ու սիրելի ընկերը, գոհէ կրցած էր անոր
վրէժը լուծելու. յաւիտենականութեան գործ
չէր թողած :

Բաւական ժամանակ անօգուտ վայնա-
սուտներէ վերջ՝ դիակին առջև ծնրադիր քիւրտը
ուսքի կ'ենէ, աչքը կը սնկոէ չորս գին :

Մեր փոքրիկ հերոսը ծնգան վրայ կուգայ
այս անգամ, ու կը պատրաստուի կրակ ընել
ջիւրտին վրայ, եթէ անիկա փորձէր դէպ իր
կողմը բարձրանալու. բարեբաղդաբար դուշա-
կութիւնը սխալ կ'ենէ. քիւրտը ուղղակի դէպ
ի ձոր կը յառաջանայ, և քիչ յետոյ կը բերէ
էր հետ գիրկ մը չոր խոտ, որով կը ծածկէ

տարաբաղդ ընկերին մարմինը, անշուշտ մինչ
իր վերադառնալը, վայրենի գազաններու կեր
ուլլալէն անիկա պահպանելու համար :

Յետոյ ձին հեծնելով կը հեռանայ սրա-
շաւ դէպ ի Եփրատ գետը. Յակոբ ազատ շունչ
մը կառնէ. ազատած էր երկրորդ մահափորձէն :

ԳԼՈՒԽ . Բ

Որ և է արդեւք չ'կար այլ ևս. Յակոբ
կրնար ճամբան շարունակել. ուստի ոտք ելնե-
լով ուղղուեցաւ կրկին դէպ ի Խարբերդ. Ալին
երթալու գաղափարը թողուց. իր ընկերին ան-
ակնկալ սպանութիւնը յեղաշրջած էր բոլորո-
վին ծրագիրը :

Սակայն գիշերը սկսած էր արդէն. մը-
թութիւնը ու սիրող լուսնիւնը սոսկում կը
պատճառեն մարդուս, մահաւանդ անոնց՝ որոնք
կը ճամբորդեն առանձինն. բայց Յակոբ՝ հա-
կառակ իր տարիքին, կը յառաջանար անուր-
կիւղ. կուղէր հեռանալ այն վայրէն, որ ախուր
յիշատակներ կ'արթնայէր մտքին մէջ :

կը կարէ , կ'անցնի լեռ ու ձոր , ան-
ընդհատ կը քայլէ , մերթ խորասուզուած՝ տը-
խուր պատահարներու մտածումներու մէջ ,
մերթ թեթեցած զինք ճնշող հոգերէն ու երկ-
նառաք յոյսով մը ոգևորուած :

Համատարած մթութիւնը , գիշերային
խոր ու անաբեկիչ լռութիւնը անդօր կը մնան
ընկճելու անվիհեր պատանին՝ որ անվհատ ոգ-
ւով կը յառաջանար երկնակամարին զրա-
յ փալիւղ աստղերու աղօտ լոյսովը առաջնոր-
դուած , և այս յաջառ ու սոկուն քալուած-
քով կը յաջողի կէս գիշերէն մէկ ժամ վերջ
հասնիլ հայ աւան մը , ուր կը գտնուէր իր
հօրը բարեկամներէն , Աւօյի տունը :

Ուղղակի քայլերը կ'ուղղէ դէպ 'ի այդ
ապատտանարանը և հասնելով հոն ուժգնակի
կը զարնէ դրան , ոչ մէկ ձայն չ'պատասխանէ ,
անգամ մ'եւ կը բաղլիս Յակօր և երկիցս
կրարու վրայ :

Աւօ ընդոտտ կ'արթննայ անուշ քթանէն ,
մտիկ կրնէ , կը լսէ երրորդ անգամ դրան ձայ-
նը . ո՞վ կրնար բլալ գիշերուան այս պահուն
իր դուռը ձեռք առնողը . հարիւր կասկածներ

կը պղտորէր խեղճ մարդուն միտքը . չ'համար-
ձակիր երթալ ու դուռը բանալու , չ'ուզէր
ձայն տալ իր կնօջը որ կը քնանար հանդար-
տօրէն . և սակայն դուռը կը զարնուէր անդա-
դար , պէտք էր վերջապէս բանալ զայն ,
յանձն անելով ճակատադրական ամեն հեռե-
ւանք . ուստի տխուր համակերպութեամբ մը
տաք կ'երնէ խեղճ գլուղացին :

Յակօրի վիճակը անտանելի էր , յոգնած
ու թուցած՝ կը դողդաք խեղճ տղան . մոռ-
ցած էր ամեն բան , անօթութիւն , հոգեկան
ստադնալ . գէթ դուռը բացուէր :

Յուսահատ վայկեաններու մէջ երբեմն
հայնճարներ կը ճառադայլեն . դրանք , վրայ
նեղ անոյք մը նշմարեց սլտտանին , կրնար ա-
նկալ իրը դուռ ծառայել իրեն . բարձրացաւ
հոն և յաջողեցաւ ներս անցնիլ ու նետուիլ
բակը . տեղեկներուն հանգիստը չ'խառնկա-
համար ոտքին ծայրերուն կոխելով յառաջա-
յառ դէպ 'ի անհետ . այս պահուն Աւօ դուռս
կ'երնէր դուռը բանալու . երկուքն ալ մութին
մէջ խաբխարելով կը յառաջանան աստանց դի-
ւար տեսնելու . և ահա յանկարծ սոսկալի

բաղխում մը կ'ունենան . Աւօ կ'իյնայ գետին սուր ճիչ մը արձակելով , բայց իսկոյն ոտքի կ'ենէ դարձակալ թշնամիին դէմ իր անձը պաշտպանելու համար .

— Մի վախճար , Աւօ ջան , կ'ըսէ Յակոբ . թշնամի չեմ ես .

— Ահ , դու , Յակոբ , բայց . . . այս ատեն հո՞

— Եկուր երթանք , վերի սենեակը , չեմ ուզեր որ մեր խօսակցութիւնը ուրիշները լսեն .

— Բայց ի՞նչ պատահեցաւ . . . խօսէ՛ . . .

— Ոչ , ոչ , եկուր . հոն կը պատմեմ .

Երկուքը միասին առանձնացան սենեակ մը՝ ուր Յակոբ պատմեց մի առ մի այն օր-առան պատահարները , դանց չ'առաւ ոչ մէկ կէտը . երբ լրացաւ պատմութիւնը Յակոբ ըզ-դաց որ գիւղացին կուլար գազանաբար :

— Հիմա որ լսեցիր ամեն բան , ըսէ՛ ինձ , սիրելի հօրեղբայր ի՞նչ կը խորհիս . դուն ի՞մ հօրս անկեղծ բարեկամն էիր , անշուշտ իմս ալ ես . ուրիշ մէկու մը չ'պիտի համարձակէի կեանքիս այս գաղտնիքը յայտնել . բայց քու վրայ վստահութիւն ունիմ ե քու խորհուրդդ կրնայ առաջնորդ ըլլալ բռնելիք մեթոտիս .

— Կը գովեմ քաջարտութիւնդ Յակոբ , դուն պարտքդ կատարած ես , կեանքդ փրկելով հան-դերձ ճշմարիտ հայրենասկրի մը պարտքն ալ կատարած ես . ուստի ամեն հայու համար առաջին պայման ե սկզբունք պէտք է լլկաք գազանապահութիւնը :

Երկուքը այսպէս առանձինն բաւական ատեն կարծիքներ փոխանակեցին . Աւօ կրնդ-դիմանար Յակոբի գաղափարին , ցոյց տալով անոր թէ՛ այս գաղտնիքը պէտք էր մեղցնել ե չ'յայտնել զայն ե ոչ մէկու մը , մինչդեռ Յակոբ անկեղծ ըլլալով չ'էր ուզեր որ մթու-թեան մէջ պահուի ան , քանի որ օր մը ան-պատճառ պիտի յայտնուէր :

Աւօ վերջապէս տեղի տուաւ Յակոբի կարծիքին , միայն յանձնարարեց անոր խոհե-մութիւնը ձեռքէ չի ձգել ամեն պարագայի :

Արշալոյսը սկսած էր ծայր տալ , Յակոբ ուզեց բաժնուիլ Աւօէն . ուստի վրան ինչ զէնք որ ունէր յանձնեց Աւօի .

— Ա՛ռ , պահէ ասոնք . չ'ըլլայ որ դու ալ մէ-կու մը յայտնես ասոնք քեզի յանձնիս , չեմ ուզեր որ իմ պատճառովս քու անձդ ալ վը-

տանգուի . ես հիմա կը բաժնուիմ քեզմէ .
— Բայց ինչո՞ւ այդքան կ'աճապարես , դեռ
լուսնալու բաւական ատեն կայ .

Յակոբ մտիկ չ'ըրաւ . մնաս բարովը ըսաւ
ու դռնէն դուրս ելաւ :

Խեղճ տղան մտքին դրածը ժամ՝ առաջ
գործադրելու եռանդէն մղուած՝ արագ արագ
կը յառաջանար . թէպէտև միտքը դրածը ծանր
հեռւանքներ կրնար ունենալ , բայց հաստա-
տապէս որոշած էր , չէր ուզեր խախտիլ :

Արեւը ծագած միջոցինանոր Ոստիկանա-
կան դռնէն ներս մտնելը կը տեսնենք , ուղ-
ղակի կը ներկայանայ ոստիկանապետին ու կը
պատմէ անոր բովանդակ եղելութիւնը :

Ոստիկան զինուորաց պետը , որ դաժան
մարդ մ'էր , լսելով այս գէպը , կ'այլայլի ,
կ'ապշի , չ'ուզէր հաւատալ անոր պատմածին .
հայ մը , մանաւանդ տնիորձ ու անզօր պա-
տանի մը ի՞նչպէս կրնար այդպէս գործ մը 'ի
գլուխ հանել և ի՞նչ համարձակութեամբ կ'ու-
զար ինքզինքը մասնելու կստաւարութեան ,
չէր գիտեր մարդը Յակոբի՝ այսպէս վարուելուն
բաւն նպատակը :

Նրկու քիւրդերը հաւրաւար եղենոնա-
գործ ըլլալով՝ Կառավարութիւնը պաշտօնական
հրամանադրով կարտօնէր անոնց սպանութիւնը
և վարձատրութիւն կը խոստանար զանոնք
ողջ կամ մեռած Կառավարութեան յանձնողին .

Յակոբի ծանօթ ըլլալով այս պարագան ,
խոստացուած վարձատրութիւնէն հրապուրուած
աներկիւղ դիմած էր մը այսպիսի ծանրակշիւ
յայտնութիւն ընելու . ոստիկանապետը քանի
մը զինուոր ու Յակոբը առած փութաց երթալ
հարցաքննիչ պաշտօնէին հետ ոճրին վայրը :

Իրակը հոն էր տակաւին . նախնական
քննութիւնը լրացաւ . իբր ապացոյց իր ըսած-
ներուն ստուգութեանը՝ Յակոբ առաջնորդեց
զանոնք Աւօյի տունը և անկէ պահանջեց իրեն
աւանդ ձգած զէնքերը . Աւօ երկիւղէն նախ
ուրացաւ , բայց Յակոբի փաստացի խօսքերէն
ճարահատ՝ յայտնեց թէ՛ հորը նետած էր . ան-
երկիւղ պատանին խեղճ իջաւ հորին մէջ և
քառորդ ժամ վերջը դուրս տուաւ զանոնք :

Պաշտօնեայք առաջնորդեցին Յակոբ Կու-
սակալին որ՝ լսելով եղելութիւնը , հրամայեց
բանտարկել զայն մինչ 'ի գատավարութիւն :

ՔԼՈՒԽ Ք

Սննդաբաղարկի եղաւ Յակոբի յառափա-
րութիւնը . երբ ինքզինք բանաին մէջ գտաւ .
համբերեց տակաջն աննկուն արիւթիկամբ :

Երկար չ'տեսեց այս վիճակը . բանաբա-
րութեան երջողը օրը դատաւարութեան կան-
չութեցաւ . բայց ո'րչափ մեծ եղաւ զարմանքը
երբ գատաբան մանկով՝ տեսաւ ամօտներու
վրայ բազմած՝ քաղաքին էն յետագէմ գէւք-
երը , որոնք պիտի գատէին զէնքը իրր ան-
աչառ գատաւորներ . Յակոբ զգաց իր վիճա-
կին ծանրութիւնը , բայց անխռով մնաց :

Օրինական ձեռակերպութիւններէն վերջո
Նախագահը հարցուց անոր :

— Դժճն սպաննեցիր այս մարդը .

— Այ՛ո , տէր Նախագահ .

— Ի՞նչ պատճառաւ

— Անձն պաշտպանելու համար .

— Ինչպէ՞ս պիտի կրնաս ազապուցանել ի՞նչ
կեանքը վառնովի մէջ էր .

— Տէր Նախագահ , երբ աչքիդ առջև ընկե-
րդ կ'սպաննեն անխաղճօրէն և անոր մարմինը
գետին ալիքներուն կուտան . երբ դուն կը
փախչիս , անիկա քեզ կը հալածէ փրփրած ու
կատողած , ի՞նչ ընել պէտք է այդ ճակատագր-
ական րոպէին , այդ ահաւոր ճգնաժամին ուր
սուրբ կը շողայ գլխուդ վրայ . պաշարիլ վը-
տանգին դէմ , կռուել մահուան դէմ . ահա ինչ
որ լրի ես , ինչ որ կընէ ամեն մարդ . ո՞՞ր չը
գործեցի ես , կեանքս պահպանեցի , որով և
ազատեցի ծննդաւայրս կառավարութեան հե-
տապնգած չարագործի մի պղծութիւններէն :

— Լսէ՛ , լիբը ստախօս , պօռաջ ժողովէն մէկը :

— Բաւական ճարպիկ կերեաս սուտեր հեա-
րելու , ամբաստանեալ , յարեց Նախագահը .
յուք՝ երկու ընկեր սպաններ էք այս Բիւրդը ,
անոր զէնքերը ձեր մէջ բաժնած ատեննիդ ,
վէճ մը կռնենաք և դուն կ'սպաննես ընկերդ .
ահա մեր քննութեանց սպալուցաները :

— Սուս է , սուս , թոթովեց սոսկումով :

— Դատախազը բերէ՛ք , բաւա Նախագահը :

Ոստիկանք ներս բերին քողարկեալ կին մը

— Զէյնէ'պ , ահա քու ամուսնոյդ սպանիչը
ի՞նչ ունիս ըսելիք :

Կինը վերէն վար աչքով չափեց Յակոբը ,
մատակ վագրի մը կատաղութեամբ :

— Անկարելի է . ի՞նչ , այս բոլոր իմ էրիկս

ազանն է . ո՛չ . չեմ կրնար հաւատալ . էֆէնտի ,
իմ հսկայ արա միայն իր Ալօ-րնկերը ազաննա՞ծ
կրնայ ըլլալ :

— Սակայն ինքն է որ կը խտտովանի յան-
ցանքը . ուրիշ ըսելիք մը ունի՞ս :

— Արեւան տեղ արիւն կուզեմ , ահա ըսելիքս .

— Դատաւարութիւնը վերջացած է :

Դատաւարք առանձնացան լսելեան հիւ-
սելու համար խեղճ սղուն գատակնիքը :

Կէս ժամ վերջ ժողովին քարտուղարը կը
կարդար վճռագիրը , որ կը ծանուցանէր երէք
սարի բանտարկութիւն :

Արձակուած վճիռը մեծ յուզում պատ-
հասեց ունկնդիր բազմութեան մէջ . ժխտին
ու աղմուկը մեծ համեմատութիւններ առնել
սկսած էր , Նախագահը խոսովութիւն մը գա-
շակելով՝ խոհեմութիւն րբաւ ցրուել խոժանը :

Իսկ Յատկաքարացած էր . խեղճ տղան
իր դէմ արձակուած անկրաւ վճիռին կը խորհէր :
ստիկանները զայն բանտ տարին : (*)

* Այս դէպքը ինչ պարագայի Սահմանադրութեան հաւա-
կումէն ճիշտ չորս ամիս յետոյ և այս անգամ ու-
ժեծաղելի վճիռը կ'արշակուէ խաբար գաւառի մը
դատարանին մէջ . այս պարագան խորհել կոտորոյ
մէջ ինչ որդերէն խաղառ անարժան պէտք ըլլան
վայելելու այդ պարգէնը կենսադրու , ցորէսէ զոտի
ճառքէ արդար , ազգասիր , հայրենասէր առաջնորդներէ

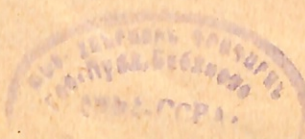
Բանտային վիճակը ծանր եկաւ փոքրիկ
կայանաւորին . զուարթ էր արտաւժ եղաւ ,
ստուգ էր դեղնեցաւ . բանտի յնակիչք առ հա-
մարակ կը սերէին զինքը , կ'աքանդանային ա-
նոր վրայ . լոյսձ էին անոր քաջութիւնը , աշխ-
հանակցութեամբը սակայն չ'մոխիթարեց զայն . բո-
ղոքից ամեն տեղ անիրաւ վճիռին դէմ . անկը-
սելի մնաց ծայր . Դատի ծուկ գլուխը ու
յանձնուեցաւ բազմին : Դրոշմը չաւ մարդիկ
կուգային տեսնելու և հիանալու համար . ամե-
նուն հետ ալ սիրով կը վարուէր . զեղծուին
իր ցաւն ու մխիթարութիւնը կը բերէր աղ-
նորականը իր հաց . սակայն ամոք և ոչ մին
կարող էր խեղճին ներքին զայրոյթը մեղմացնել .
լուս շողոք մը կը բարձրանար սրտին խորերէն ,
բոլորք անկրաւ ու սղակարծան պաշտօնեային
բոլոր դէմ , բոլոր Համայնական անվերջանալի բը-
նակալութեան դէմ : Ուր էր այն յոյսը՝ որ կը
ծնէր մեր սրտերուն մէջ թէ՛ Սահմանադրու-
թիւնը կուգար վերջակէտս դնելու անթիւ հա-
լածանքներու , կեղեքումներու և խորականու-
թեան գաղտնիքներու . ուր բարձրացած էր
այն Դրոշմը ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ , ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ
և ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՆԱԿ , որուն տակ ոյրախ հա-
մախարակին թուրքապետակ ամեն Ազգեր իրեն
մէջ մօր հարազատ դասակներ . ամենքը երա՛զ ,
ամենքը երեւակայութիւն միշտ Հայն է առեւտր :

Այս ախուր մտածումներ կը խոցէին խեղճ տղուն սիրտը . կը ծծէին , կը քամէին անոր արիւնը . անցան սլապէս օրերը , չարախներ ա- միսներ արագ արագ . չորրորդ-ամսոյ մէջ օր մը իրարու ետեւ հասան բարեկամներ և աւետիցին իրեն Վճռաբեկ Ատեանին որոշումը՝ որ 6 ամիսի կիջեցնէր Յ տարուան բանտարկութիւնը , չնորձեւ Առաջնորդի և Կուսակալի Փոխանորդին անդուշ ջանքերու : Կենդանութիւն տուաւ այս լուրը տարաբաղդ Յակոբի . կեանք պարգեւեց անոր : պիտի ազատէր քիչ օրէն , պիտի թողուր մարդկ աշին Օրէնքէն անիծուած իշուատներու տունը և պիտի մանէր Աշխարհը-ազատ մարդոց Դրախտը :

Արդարեւ աշխան գեղեցիկ օրերէն օր մը բաց ւեցաւ բանտին երկաթեայ դուռը և անուշ ձայն մը արձագանքեց իր անունը միջին նորոնց քնե- րու մէջ . Յակոբ դուրս թուաւ . կապրէր այլ ետ :

Հրամայուեցաւ իրեն արտատանել սովորա- կան յանկերգը « ՓԱՏԻՇԱՀԼՄ 20-Ի ԵԱՃԱ » . Յակոբ ախուր համակերպութեամբ միմնչեց աչոյ անունը արիւնաների , անունը՝ Ապտիւլ — Համիտ ՄԵՇ-ՄԱՐԴԱՍՊԱՆԻՆ որ կապրէր երկար ժամէ : Եւ փոքրիկն Հերոս ցնաց գրկելու ծնողքը , սի- րելիներն ու բարեկամները . հիմա կապրի ազատ իր ծննդավայրին մէջ , սիրուած ամենքէն փառա- ւորուած ամեն Հայու սրտին մէջ :

ՎԵՐՁ :

56

0014298

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0014298

Գրքերու պահեստը հեղինակին քով կը գտնուի
Տասը հատ անոնողին մէկ օրինակ հուէր կը տրուի

Գին 1 1/4 ռբ

Թողատէն դուրս ամէն տեղի համար 60 փրյ

Ի մօտոյ լոյս պիտի տեսնէ

ՀԱՅ ՏԱՌԱՊԵԱԼՆԵՐ կամ

ԱՆՁՆՈՒԷՐ ԹՈՒՐԲ ՍՊԱՅ ՄԸ

Թաբդմ. Թրքերենէ

Ռ. ԱՍՍՍԵԱՆ

Տպաղ. Յ.Կ. ՊՅՅԱՃԵԱՆ

ԵՒԴՈԿԻԱ